

* * *

1829.

Kārlis Ludvigs Kēlbrants nenocietās un saberzēja rokas. Darījums noslēgts! Tak jau, ka veiksmīgi, un turpmāko gadu, visas tās daudzum daudzās dienas, kurās sēs, pļaus, dēstīs, audzēs, rušinās un kops, par jauniegūto saimniecību, no kuras patiesībā nenieka nesaprata, nu varēja neraizēties. Vismaz pagaidām. Nākampavasār, jādōmā, viņi ar Eižēniju jau būs iejutušies, aptvēruši, ap ko lietas grozās, un tad lēnā garā izlems, kā tālāk rīkoties. Jaundrustu zemnieku Otto Dīcu pagasta mājā, kur pret atnācēju visi izturējās ar bijāšanu un ļoti laipni, ieteica kā pieredzējušu un saprātīgu vīru. No skata Dīcs mazliet atgādināja Kārļa tēvu, veco Kēlbrantu – tāds pats kalsns, pliku pakausi, augstu pieri un vēriņu skatienu. Zemnieka izturēšanās raisīja uzticēšanos. Lai gan gadu ziņā Kārlis viņam viegli varētu stāties dēla vietā, Dīcs pieliecās pie jaunā mācītāja rokas un pazemīgi nobuģoja piedurkni. Šis zemnieks runāja vāciski, tamdēļ saprašanās nebija traucēta (kāda laime, ka viena daļa bauru, pūlēdamies izsisties uz augšu, aptvēra, ka “uz augšu” nozīmē izkāpt no mēslos iestīgušajām kamašām un tiekties pielīdzināties zemes kungiem – vāciešiem, vispirmām kārtām iemācoties viņu valodu). “Apmaksa: viens pret desmit. Ja labi veiksies, līgumu pagarināsim,” tika nospriests. Rentnieks rādījās apmierināts. Jaunais mācītājmuižas valdnieks un tās zemju īpašnieks arīrdzan. Lielākās saimniecības klapatas nu krita no kakla nost, varēja sākt domāt par tukšās mājas apdzīvošanu. Bet... nauda! Kur lai ņem kapitālu, ja dzīve jāiesāk tukšā vietā un pats dzīvotājs jauns un pliks kā pirksts? “Eižēnija, Eižēnija, Eižēnija, saulīt! Trūkuma dēļ aizņēmos “nelielu” summiņu – apaļus divus tūkstošus

rubļu paša nepieciešamākā iegādei. Jāmaksā par sējumiem, par sēklu klētī, par saimniecības darbarīkiem, par malkas pievešanu un dārza apstrādi. Ganāmpulks, divi zirgi, rati ar piederumiem, krēsli, galdi, gultas un skapji, katli, pannas, bļodas un šķīvji, naži un dakšiņas – viss jānopērk. Neraizējies nenieka, parādus atdosim ātri vien. Dzīvosim, strādāsim, mīlēsim un atdosim. Man taču tagad ir cienijams darbs. Dzirdēju, kā viens no zemniekiem mani nogodāja par mācītāja cienīgtēvu (tik daudz sapratu). Cienīgtēvs – cik diži. Un Tu būsi mana cienmāte, Eiženij! Ak Dievs, es no ilgām vairs nezinu, kur likties! Eiženija, Eiženija, Eiženija, mīļā! Tiklīdz pabeigšu pirmos iekārtošanās darbus, vedīšu Tevi uz Piebalgu!”

Zīmīgajā 1829. gada vasarā saule netaupīja spožumu un sildīja zemi tāpēc, ka pa to staigāja Eiženija. Viegli, tikko pieskaroties, jo bija trausla kā pieneņu pūciņa un smalka kā zāles stiebriņš. Pati saulei rada. Lietus lija, lai, slapjos matos sapinušās, atpūstos mīlētāju rokas. Gaišos, zīdainos un tik garos, ka pazuda saprāts, mēģinot atritināt matpīnes. Puķu, zāļu, upes ūdens un pat krasta dubļu smaržas reibināja. Putni gaviļēja bezgalībai. Ak, dzīve, dzīvīte! Skaistā, rožainā, brīnišķīgā un... trakoti mulsinošā. Kārlis Ludvigs Kēlbrants, divdesmit piecus gadus vecs nesen ordinēts mācītājs, kurš līdz ausīm iemīlējies pilsētas meitenē Eiženijā Elizabetē Longerhorfenā, patiesībā bija nokļuvis pamatīgās sprukās, par ko liecina audžubrālim Augustam, kurš Kārlim sen gadus tēva vietā, rakstītās rindas: “Man uzticēta draudze ar apmēram septiņiem tūkstošiem dvēseļu, un nu, kad esmu šeit, tā sacīt, notikuša fakta priekšā, ar šausmām aptveru, ka man nemaz nav īsta priekšstata par dvēseļu gana pienākumiem! Esmu neziņā par stāvokli laukos, par vietējiem paradumiem, par latviešu raksturu. Ak Dievs, es taču pat nepārvaldu viņu valodu, tad kā gan lai vadu dievkalpošanu, dodu padomus un atrodu saprašanos?!”

Lai iekārtotos uz palikšanu, Jaunpiebalgā ieradās māte, ar kuru Kārlim nebija tā labākā saprašanās. Anna Magdalēna Kēlbranta savu jaunāko dēlu laida pasaulē četrdesmit trijos gados, pēc tam strauji novecoja un pārvērtās par nīgru, mūžīgi pukstošu, niķīgu

dāmu, kuru neviens negribēja paturēt savā tuvumā. Vecākie bērni veiksmīgi pamanījās izvairīties, un rūpes par mātes mūža novakaru nācās uzņemties pastarītim. “Tev būs savu tēvu un māti godāt, lai tev labi klājas un tu ilgi dzīvo virs zemes.” Kārlis nešaubījās, ka rīkojas godprātīgi un pareizi, kaut mātes kaprīzes bieži likās nepanesamas. Tikai nedomājiet, ka vecā kundze kādam jutās pateicīga! “Eiženija, Eiženija, Eiženija, mīlotā! Viegli Tev neies, bet viņa ir mana māte. Nejauka, taču bez ļaunuma. Mani mīļojot, Tu iemīļosi arī viņu. Ak Kungs, mūsu kāzas pēc divām nedēļām, un es netieku gudrs, kā lai šo laika sprīdi bez Tevis nodzīvoju. Aiz ilgām gribas mesties Gaujā!”

Zināmo mātes īpašību dēļ jaunais mācītājs ļoti labprāt devās “pildīt darba pienākumus” ārpus mājas. Draudzi, kas stiepās ap trīsdesmit verstu garumā un divdesmit platumā, viņš apstaigāja kājām. Saprotams, ne jau tikai ģimenes apstākļu dēļ. Galu galā puisi vadīja liksma sirds, nesagraujami jaunības ideāli un labticīga vēlēšanās uzcītīgi pildīt vēl nezināmos amata pienākumus. Mīlestība, šis gaišais, stiprais putns, jauno censoni nesa uz platiem, drošiem spārniem, un tad jau cilvēks spēj tikt galā ar visām grūtībām. “Eiženija, Eiženija, Eiženija, saulīt! Šodien Cēsīs nopirku tik glauņus ratus, cik vien mazā rocība atļāva. Divi pavoci, toties sniega balti zirgi, kuriem nu piederēs viss mācītājmuižas stallis, pārvedīs Tevi Piebalgā! Mīļā Gerca kundze apsoliņa parūpēties, lai baznīca laulību laikā būtu vienos ziedos. Pēc ceremonijas kāzu svinību dalībniekus šie laipnie ļaudis uzņems savā namā (par visu esmu samaksājis). Māte uz Rīgu nebrauks, jo viņa jūtoties slikti, bet es gan jau rīt posīšos ceļā. Tik lielisku dzimšanas dienas dāvanu var saņemt tikai vienreiz mūžā – Tevi, mana mīlotā!”

24. augustā, kāzu un arī Kārļa divdesmit sestajā dzimšanas dienā, Rīgas Sv. Jāņa baznīcā laulību riņķus mija divi ļoti laimīgi cilvēkbērni. Ceremoniju vadīja līgavaiņa bijušais ģimnāzijas skolotājs, tagad baznīcas virsmācītājs Kārlis Ludvigs Grāve, virs apgadiem piecdesmit, kura ierasti nopietnajā sejā visu ceremonijas laiku nepazuda smaids, jo kurš gan varēja nepriecāties par tik

burvīgiem jauniem ļaudīm, kas to vien darīja kā skatījās viens otram acīs, izdzīvojot savu ābeļziedu sapni? Jā, jā, dažādus pārus gadījās laulāt. Gan īgnus un sabozušos, gan salti vienaldzīgus, gan briesmīgi norūpējušos. Šie izskatījās spoži starojoši, un pa mazam atspulgam no viņu laimes tika arī pārējiem.

Vasara pamazām gāja uz beigām. Saldas rīti un trūdošās zemes viegli rūgtenā smarža, ko siltos vakaros no Gaujas puses atnesa dienvidvējš, klusi, klusītiņām čukstēja mūžseno patiesību – visam, kam iesākums, pienāk gals. Agrāk vai vēlāk. Gribam to vai negribam. Tikai akmens ir mūžīgs, un viņu šlaksti pret krasta smiltīm nekad nebeidzas.

Tagadējās Jaunpiebalgas baznīcas iesvētīšanu vecāki ļaudis, kam prātiņš nekliboja, atminējās vēl gluži labi. Tas notika Tā Kunga 1804. gadā, un ceremoniju vadīja toreizējais ģenerālsuperintendants Kārlis Zontāgs, kas kā runātājs un cilvēks bija pilnībā tā goda cienīgs, ko tauta viņam parādīja. Ar ugunīgām jūtām un aizraujošiem vārdiem viņš uzstājās kā prāta un taisnības aizstāvis un aizrādīja visskaidrākā kārtā, ko tagadējos apstākļos sagaida no tautas, ko – no mācītājiem. Zontāga runa aizkustināja daudzas sirdis, bet vēl vairāk neparastā vīra izskats un cieņpilnā izturēšanās. Nomaļās draudzes ļautiņiem bija ko nobrīnīties par Rīgas kunga lepno ekipāžu un paša grezno amata tērpu ar spoži balto krāgu, pusmūža vīra augsto, pliko pieri, no kuras, acīmredzot gudrības dēļ, nogājuši sirmie matiņi, kas sprogojās virs apkakles pakausī, un iespaidīgo ērgļa degunu, kas noteikti liecināja par izcelšanos no augsti godājamās dzimtas. Savā runā superintendants atspoguļoja Jaunpiebalgas draudzes pagājības ainas – visveco baznīcu, kas stāvējusi Rankas tiesā un bijusi tikai plats šķūnis bez torņa un bez zvana, kā arī nākamo Dieva namu, kura drupas vēl redzamas uz pakalnītes lielceļa malā pāra simtus soļu uz muižas pusi no agrākā muižas kroga, ko krievi, lielajiem kariem iesākoties, nodedzinājuši. “Lai cik grūti laiki, tauta bez sava Dieva nama iztikt nevarēja, un Tā Kunga 1732. gadā, kad mūsu miļā Vidzeme,

toreiz zviedru valsts, pēc posta gadiem atkal sāka piepildīties ar Kristus slāpstošām dvēselēm, uzbūvēja jaunu baznīcu vecajā vietā. Tā kunga ceļi ir neizdibināmi. Šai baltā dienā mēs nezinām, kāpēc viņš sadusmojās, un kādā nebaltā dienā viņa nams nodega no briesmīga zibeņa spēriena.” Zontāgs pacēla roku. Pieminot zibeni un redzot augsti pacelto roku, klausītāji nodrebēja šausmās par piesauktajiem senču grēkiem. “Atceries, tauta! Ja tu uz priekšu atturēšies no tās ģekīgās laicīgās gudrības, kas Tā Kunga acīs ir tīra nelietība, tad tevi aplaimos tās labākās Kunga dāvanas, ko lūdzam ceturtā lūgšanā: labi kungi, laba valdīšana, miers un kaunīga dzīvošana,” iespaidīgais vīrs pabeidza sakāmo. Lai arī lielākā daļa sanākušo no Zontāga puslatviski teiktajiem vārdiem daudz nesaprata, baznīcā valdīja kapa klusums. Bardzība bieži ir labākā pātaga verga dvēseles gana rokās.

Baidoties no Dieva dusmām, nākamo baznīcu būvēja citur, atstājot vecās drupas aizmirstībai. Par to tuvumā atrastajiem sadēdējušajiem miroņu kauliem, galvaskausiem un spokiem, kuri klīda pa lielceļu rēnos rudens novakaros, vecas māmiņas dainoja teikas mazbērniem. Jaunais dievnams slējās uz pakalnītes dienvidos no muižas kroga. To apstādīja smuidriem bērziem un kupliem vītolliem. Baznīcas zelta bumba un zeltītais krusts jau no tālienes spīguļoja spožajā saulē, kas apspīdēja Jaunpiebalgas pakalnus. Agrāk smailē grozījās tikai pieticīgs vēja rādītājs. Tagad zelta bumba un krusts. Dzīve gāja uz augšu!

Tautai vaislojoties, draudze pieauga kuplumā, un baznīcēniem arī jaunajā baznīcā sāka pietrūkt telpas. Sevišķi to manīja, kad sapulcējās ziņkārīgo bari, kā notika dienās, kad draudzē ienāca jaunais mācītājs Kēlbrants, kurš arī visai ātri aptvēra, ka šie pa lielākai daļai vientiesīgie ļautiņi jātur stingrā pavadā. Viņam nebija ne jausmas, ko piebaldzēni savās galvās domā. Taču viņš jutās diezgan stingri pārliecināts, ka nekas prātīgs tas nevarēja būt. Cik daudzi no viņiem mācēja lasīt? Kādu gudrību gaidīt no prasta zemnieka, kurš piedzimst un nomirst, ne soli neatejot no sava lopa astes? Ciemojoties pie laba drauga, teoloģijas kandidāta Šilinga Tirzā,

viņš pašķirstīja kaimiņa ierakstus baznīcas hronikā: “24. jūnijā 1827. g. man bija izdevība kā aculieciniekam noskatīties tais māņu ticības nelietībās, kādas Jāņu–nakti un Jāņu–dienā no šejieniešiem un svešiem tapa izdarītas pie avotiņa lejpus vecās baznīcas. Māņu ticība, kas ūdenim piešķir dziedinošu spēku un pašu avotiņu par svētu uzskata tāpēc, ka viņš iztekot no kapsētas un baznīcas apakšas, ir no vecu veciem laikiem pārgājusi uz vēlākām paaudzēm un ir avotiņam piešķirusi tādu svētuma slavu, ka pat no attālākkiem Vidzemes novadiem un kaimiņu guberņām ik gadus Jāņu–nakti pa daudz simtiem latviešu šurpu steidzas no viņa dziedināšanu smelt cilvēkiem un lopiem. Pie tam tapa izdarītas tās neglītākās rīkošanās: slimnieki tika noģērbti un, izdarot dažādas burvības ceremonijas, ar ūdeni aplieti; izkaltošie lopiņi un vājie zirgi tapa no burvjiem, kuri no svešiem apvidiem arī te ieradās, ap avotiņu vesti un ar ūdeni, ko no viņa smēla, aplieti. Liela daļa no apmeklētājiem ņēma butelēs un mucīņās ūdeni sev līdzī uz mājām un aiziedami ziedoja avotiņam kādu dāvanu, naudu vai citu kādu nieciņu, ko atkal ubagi, vairāk rindās ap avotiņu sēdēdami, iz viņa izzvejoja.” Pagānu dvēseles! Ar buršanos un citu tamlīdzīgu ņemšanos reizi par visām reizēm būs jātiek galā, tas nu kā āmen baznīcā!

Kārlis Ludvigs apņēmas būt stingrs Dieva kalps. Jo Kēlbranta senči bija no cieta koka cirsti. Jēkabs Kristians Traugots Kēlbrants, dzimis 1686. gadā, nāca no Hamburgas jūrasbraucēju un tirgotāju dzimtas, bet pats izvēlējās mūrnieka amatu. Lielā vecumā, beidzot naudu sapelnījis, Jēkabs apprecēja atraitni Barbaru Regīnu Harms, dzimušu Luteri, un kuram gan jāpaskaidro, no kādas ģimenes nāca šī sieviete? Kā vienīgais bērns abu paveco ļaužu laulībā gluži kā no gaisa, kad neviens vairs negaidīja, uzradās Jēkabs Bernhards Kēlbrants – puika, puisītis, zelta gabaliņš! Lai arī krietni palutināts un liels brīvdomātājs, sākumā zēns gāja tēva pēdās un kļuva par mūrnieka amatzelli. Tomēr spurainā daba prasīja savu. Pēc apmācību beigām, kad varētu sākt pelnīt naudu, Bernhards iespītējās, pagrieza muguru dzimtajam namam un devās klejojumos pa pasauli. Pieredze, kā zināms, dzīvē vajadzīga – vecākiem atlika vien

nopūsties. Kā gadījās, kā ne, puisis nokļuva dāņu karavīru vervētāju rokās un, lai arī pats to negribēja, tomēr pāris gadu dabūja paostīt pulveri. Šī nodarbe pagļēvajam jauneklīm nepavisam negāja pie sirds. Tik ļoti negāja, ka kādā aukstā ziemas naktī ceļā uz sargposteni pie Kopenhāgenas pils ar slepus līdzī paņemtām slidām viņš pāri Zundam aiztraucās uz Zviedriju. Tālāk ar kādu Lībekas kuģi 1782. gada sākumā ieradās Rīgā, kur, pateicoties laimīgam gadījumam, iekārtojās darbā valsts dienestā, konkrētāk – muitā. Pirmajā laulībā trūka saprašanās, toties netrūka bērnu – tā bija jaunu cilvēku neapdomāta savienošānās. 1798. gadā Bernhards Kēlbrants apņēma otru sievu, Annu Magdalēnu Krauzi, šķīrušos Jākobsoni, ar kuru kopā citu pēc cita cienījamā vecumā piedzīvoja trīs bērnus – divus puikas un meiteni Kristīni Sofiju. Jaunākais dēls Kārlis Ludvigs piedzima 1803. gada 24. augustā – savai dzīvei ļoti zīmīgā datumā. Kā skaidroja astrologs, puisēna dzimšana iekrita Jaunavas zīmē, un tas nozīmēja – pieaugot nesamierināsies ar paveikto, tieksies pēc panākumiem un pilnveidošanās, nesavtīgi nodosies darbam. “Jaunavas baidās no lielām pārmaiņām. Puisim ar laiku nevajadzētu iztaisīties tik nopietnam, tad veiktos labāk,” pamācīja zvaigžņu tulks, bet vai tad zīdāms bērns saprot kāda pamācīšanas?

Kad Kārlim bija desmit gadu, Kēlbrantu ģimene zaudēja apgādnieku, mazais puika – mīlo tēvu, un sekoja bēdīgas dienas. Māsu nodeva audzināšanā vieniem radiem, brāļi citiem, bet Kārlis nonāca pie pusbrāļa Augusta, kurš strādāja par ierēdni muitā un kuram jau bija sieva un savi bērni. Lieka mute nevienu laimīgu nedara, un to nevarēja nemanīt. Pēc ģimnāzijas beigšanas Kārlis gan iestājās universitātē, taču studijas nācās pārtraukt, jo pusbrālis atteicās diezgan niekkalbīgo studentu ar viduvējām sekmēm turpmāk uzturēt. 1825. gadā jaunais Kēlbrants sāka strādāt par mājskolotāju ar divsimt piecdesmit rubļiem gadā, ko skaitīja par labu naudu, taču darba devēju ģimenē nepalaimējās iedzīvoties. Tie bija savādi cilvēki ar savādiem uzskatiem. Taču nav ļaunuma bez labuma! Pirmajā darba vietā Kārlis iepazinās ar jauno mājskolotāju Eiženiju

Longenhorfenu, sīka auguma zeltmatainu meiču, kura agri zaudējusi māti, tomēr, uzcītīgi pūloties un paļaujoties uz tēva atbalstu, ieguvusi labu izglītību. Eiženija kļuva par jaunekļa sapņu piepildījumu – bagāts raksturs un dabiski atklāta izturēšanās savienojumā ar cēlu sievišķību un plašu gara pasauli. Pēc gada Eiženija uzteica darbu un aizgāja strādāt citur. Vasaras vidū to pašu izdarīja arī Kārlis. Septembrī pameta netikamo namu, oktobrī saprata, ka mazā Eiženija nolaupījusi viņa sirdi, un jau novembrī rakstīja meitenei vēstuli, kurā atzinās jūtās un lūdza jaunās meičas roku.

Tā Kunga 1829. gadā, jau dzīves garšu izbaudījis, Kārlis Kēlbrants tika norīkots par Vidzemes guberņas Jaunpiebalgas draudzes novada mācītāju. Šeit, patālajā Vidzemes nostūrī, ļaudis nezināja nedz par jaunā draudzes gana izcelšanos, nedz radiem. Baumoja gan. Turklāt nešķīsti, kā jau pie maziem ļaudīm parasts. Tomēr uzņēma pēc Baltijā izsenis ieaugušām tradīcijām – arī tiem vācu mācītājiem, kas nebija no dižciltīgām ģimenēm, latviešu apdzīvotajās zemēs pienācās goda pilsoņu privilēģijas. Viņus atbrīvoja no nodokļiem un klausām, viņu rīcībā nodeva muižīņas ar visiem “mācītāju pagastiem” (vairākām zemnieku mājām), un vietējie zināja labi, kā viņus nogodāt – satiekoties liecās pie zemes un bučoja rokas vai piedurknes. “Tā pēdējie būs pirmie un pirmie pēdējie. Jo daudz ir aicinātu, bet maz izredzētu.” Šos Mateja evaņģēlija vārdus, nudien, varēja saprast dažādi.

* * *

Debesīs mirguļoja pa retai zvaigznītei, bet mēness, itin kā apaļā maizes riecienā kāds pamanījies izkost robu, rādīja tikai garoziņu. mācītājmuižas jaunie saimnieki gulēja aklā tumsā, jo šai gadalaikā aiz loga jau pēcpusdienā sabiezēja melna nakts. Saltuma dēļ suņus ielaida priekšnamā, durvis aizbalzīja lupatām un cilvēki agri gāja pie miera. Tuvojās Ziemassvētki. Arī kambaros valdīja stindzinošs aukstums, jo malka jātaupa – kurš varēja paredzēt, cik tālu pavasārī ievilksies ziema? Jaunā Kēlbrantu pāra otrā ziema Piebalgā, un Eiženija tik ļoti, ļoti ilgojās pēc Rīgas!

– Vai vari iedomāties? Biju iegriezies Viņķos. Tur saimnieks būvē jaunu māju, saime saspiedusies vecajā kārtu kārtām kopā ar lopiem. Smird! Kā cilvēki var dzīvot tādā smakoņā? Bet viņi var. Viena sieviņa, mani ieraudzījusi, sirdīgi uzstāja, lai aizlūdzu par viņas govslomu, kuru nenovīdīga kaimiņiene esot nobūrusi ar acu uzmetienu, – vīrs nojauta, ka sieva vēl neguļ, tāpēc pagriezās pret viņu un saudzīgi aplika roku Eiženijas apaļajam vēderam.

Pēdējos mēnešus pirms radībām nabadzīte pa vakariem mocījās un ilgi nevarēja aizmigt, jo baidījās no murgiem, kuri vajādot katru nakti. Eiženija apgalvoja, ka paredzama liela nelaime, jo sapņos viņu pie sevis aicinot nesen mirušais tēvs. Un viņa esot arī apsoliļusies, ka drīz taisīsies, tikai vispirms jātiek pie bērna. “Tēvs smaidīja un teica, ka labprāt pieņemšot mūs abus ar mazo,” Eiženija drebēdama spiedās pie vīra sāna. “Un es jutu, ka ļoti vēlos tur būt! Nesapratu, ka sapņoju. Mīļais tētiņš izskatījās kā dzīvs, un viņa rokas – tik siltas kā tavējās tagad,” jaunā sieviņa izplūda asarās. Kārlis centās mierināt, taču neatrada labākos vārdus. Eiženijas pārlietu lielajā nervozitātē viņš vainoja māti, kura piestāstījusi vedeklai pilnas ausis ar briesmu stāstiem par to, kas sievieša cilvēkam jāpiedzīvo, kamēr tiek pie bērna. Vecā madāma uzvedās neciešami!

– Mīļā? Tu dzirdēji, ko teicu par latviešu māņu ticībām? Vai negribi kaut drusku pasmaidīt? – viņš mēģināja jokot un ar elpu pakutināja Eiženijas ausi. – Iedomājies? Ne tikai par slimiem ģimenes locekļiem, bet arī par slimiem un veseliem lopiem, kas bijuši noburti, vai kuriem tas draud, kā arī par citām mājas būtnēm man esot jāaizlūdz baznīcā! Govis, cūkas, suņi, kaķi – tās visas esot Dieva radības, tāpēc ar pilnām tiesībām pieminamas aizlūgumos. Un ļaunas acis un pieburti lāsti jānoņem. Kam? Mācītājam! Tā tauta taču ir aplamību pārpilna! Dzirdēju nostāstus, ka starp vecajiem baznīcas priekšniekiem vēl tagad atrodami buravnieki. Kaut kas neiedomājams, kādā nostūrī mēs esam iekūlušies.

– Teici, ka apmeklēsi viņu saiešanas. Vai arī tajās latvieši buras? – Eiženija mēģināja turēties moži, kaut asaras spieda ciet rīkli.

Nē, raudāt nedrīkstēja, jo Kārlis tad ļoti pārdzīvos. Viņam tāpat krenķu diezgan. Mīļais, labais, vienīgais! Skrēja un gādāja, lai mājā nekā netrūktu, lai jaunā sieviņa un arī vecā madāma justos kā Dieva ausī. Caurām naktīm, sveces nesamanīgi tērēdams, sēdēja pie vārdnīcām un gramatikas, gatavodams sprediķus latviešu draudzei, pa dienām aulekšoja no mājas uz māju, lai iepazītos ar draudzes locekļiem un viņu dzīves apstākļiem. “Stāvoklis ir šausmīgs. Viņi dzīvo kopā ar lopiem un vairāk rūpējas par tiem nekā par bērniem. Zemnieku bērni aug kā mežoži, skraida kankaros, uz svešinieku blenž kā uz pliku Jēzu svētbildē. Klausīties neprot, manis runāto nesaprot, uz jautājumiem atbildēt nemāk. Reti kurā mājā plauktā manāma Bībele vai Jaunā Derība, par citām grāmatām nemaz nerunājot. Kāds vecis ņerkstēja, ka grāmatas esot... nē, to es nevaru izteikt pat tev, Eiženij. Mīļais Dievs, kāds gara trulums, kāds prāta pagurums, kāda tumsonība! Un tādi man jāved pie gaismas? Kā to izdarīt?!” “Varbūt viņi brīnās, jo reti redz svešiniekus? Varbūt neatbild, jo nesaprot tavu valodu, mīļais?” Eiženija lūkoja mierināt. Āmurs trāpīja sāpīgam pirkstam. Vīrs noskaitās vēl vairāk un pat pacēla balsi: “Tad lai mācās! Lai būvē skolas un meklē skolmeistarus! Lai apkopj savus bērnus un ved pie viņa mācībā! Tūkstoši draudzes apdzīvotāju, bet skola dūmu rijā bez logiem, skolmeistara ēvelsols un materiālu krājumi kā sniķera darbnīcā. Visiem, kas grib izrāpties no tumsas, jāiet gaismā caur gaišu vārdu. “Iesākumā bija Vārds, un Vārds bija pie Dieva, un Vārds bija Dievs”, kā teikts Jāņa evaņģēlijā. Es nemitīgi meklēju Tā Kunga vārdus. Tad kāpēc viņi var dzīvot kā āpši alās un audzēt taukus?” Tiesa, Kārlis ļoti daudz mācījās. Kā dzenis kala galvā zemnieku valodas vārdus. Lasīja ievērojamāko teologu apcerējumus, lai aizņemtos prātulas, ko izmantot sprediķos. Sapņoja par darbu pie skolu stāvokļa uzlabošanas, kas rādījās ļoti bēdīgs. “Skolmeistars esot labs zaķu mednieks. Bērniem viņš nevis māca katķismu, bet izmanto viņus kā zaķu dzinējus,” Kēlbrants sašutis lādējās, kamēr Eiženija smējās locīdamās. Smējās? Nujā, tas bija vēl pirmajos Jaunpiebalgas mēnešos...

– Veļi! Iedomājies? Viņi baro veļus. Vakarā sanes klētī plāceņus, sieru, alu vai kas nu katram mājās un aicina, lai senču gari nāk mieloties. Kad no rīta peles plāceni apgrauzušas, tad priecājas, ka veļi nav veltes apsmādējuši. Piemājas brikšņos gana zalkšus, saucot tos par laimes kukaiņiem. Tic mājas gariem un baro arī tos. Kā brīnumu stāsta cits citam, ka Ziemassvētkos lopi kūti runājot. Kādi māži! Bet daži bļauj – mēs esam šīs zemes īstenie apdzīvotāji no senču laikiem, bet mūsu zemi valda citi! Ak, ne jau karaļi vai muižkungi, ne arī zemes īpašnieki ir tie, kas paverdzina tautu, bet gan pašas tumsonība, – Kārlis runāja, arvien vairāk iekaisdams.

Eiženijai patika viņa skaistā, pazemā balss, smagā roka uz vēdera, elpas smarža, miesas mierinošais siltums. Ja vien tas būtu iespējams, viņa vēlētos saplūst ar šo vīru vienā veselā, noslēpties dziļi, dziļi viņa krūtīs, klausīties asiņu šalkoņā un maigi aijāt Kārļa sirdi savās plaukstās!

– Kāpēc neko nesaki, mīlā? Vai jūties nogurusi no manām runām? Gulēsim?

– Nē, vēl ne. Miegš nav nevienā acī.

– Labi, saulīt! – Viņš centās apspiest žāvas.

Eiženijas dēļ Kārlis būtu gatavs negulēt kaut nedēļu no vietas, ja tikai tas palīdzētu sieviņai atgūt pazaudēto dvēseles mieru. Rīt pat jāizrūnājas ar māti, beidzot jāpasaka stingrs vārds! Vai pati nebija bērņus dzemdējusi? Un viss taču labi, visi dzīvi, sveiki un veseli! Tad kamdēļ Eiženiju baidīt ar blēņu stāstiem par citām sievām, kurām gadījušās ķibeles? Tiesa, mācītāja mīļotā bija ļoti trausla un bailīga. Tagad, kad lielais vēders izkropļoja augumu, viņa izskatījās pēc nelaimīga zāles stiebriņa, kuram uzrāpies milzu gliemezis, skaistie, garie mati zaudējuši mirdzumu, sejiņa bāla, zem acīm zili loki. Taču, kad uzbildināja, arvien atbildēja, ka jūtoties labi un arī ar bērņiņu viss esot kārtībā. Kārlis neuzplijās. Sieviešu lietās viņš nepavisam nejutās drošs. Lai nu kā, māte Eiženijas tuvumā tomēr jālaiž retāk. Tā bija kļūda – cerēt, ka viņa kā gudra sieva otru atbalstīs.

– Saki, kas ir velis? Tik savāds vārds, – pēc ilgākām pārdomām Eiženija klusi pajautāja.

– Latvieša mirušais sencis, viņa gars. Zemnieki tic, ka aizgājēji viņus sargā. Un laiku pa laikam apciemo. Viņiem ir pat savs veļu laiks vēlā rudenī, kad balta migla klejo pa laukiem. Miglas tēlos šie vientieši mēģina saskatīt zīmes no viņpasaules.

– Skaisti.

– Kas tur skaists, muļķīt? Kas var būt skaistāks par paradīzi?

– Kad es nomiršu, arī pārvērtīšos par veli un nākšu tevi apciemot. Jo es tevi mīļoju tik ļoti, ka arī paradīzē nespēšu viena palikt.